

BR

uurtsportcoaches en cultuurcoaches, de ambassadeurs van sport en cul- tuur op school

De school als springplank naar succes in het leven. Dat was het idee bij de invoering van de combinatiefunctionaris in 2008. Door onderwijs, sport en cultuur te verbinden, moeten kinderen en jongeren de kans krijgen hun talenten optimaal te ontplooiën, zich sociaal ontwikkelen en plezier hebben. Die missie is goed gelukt, zegt Nico Teunissen. “De combinatiefunctionaris zou structureel in het onderwijs aanwezig moeten zijn.” MARK VAN DER HEJDEN

Nico Teunissen heeft een passie voor onderwijs, omdat hij ziet dat hij daarmee kinderen en jongeren verder kan helpen. Hij is Hoofd Sport & Cultuur bij De Onderwijsspecialisten, een overkoepelende organisatie voor 25 scholen binnen het (voortgezet) speciaal onderwijs in Gelderland, en bemoeit zich met alles binnen de organisatie dat daarmee te maken heeft.

Teunissen is ook een doener, niet iemand die achteroverleunt. Hij luistert goed naar wat anderen denken en vinden, maar op een gegeven moment pakt hij door. En Teunissen heeft lef. Hij is niet gedreven door angst en durft fouten te maken. Als een idee goed is en draagvlak heeft, dan gaat Teunissen ervoor.

Dus ging het bij hem kriebelen toen hij een jaar of twaalf terug, net aangesteld in zijn huidige rol, zag dat het onderwijs bij De Onderwijsspecialisten wat in zichzelf gekeerd was. “Onze scholen waren eilandjes, zelfstandige maatschappijtjes”, zegt hij nu. “Er werd wel wat ontwikkeld, maar dat gebeurde allemaal

binnen de muren van de school. Dat er een wereld om hen heen was, daar hadden ze niet van gehoord.”

“Ook vroegen we ons af hoe het kwam dat we zoveel goede vakdocenten bewegingsonderwijs hebben, maar dat er zo weinig leerlingen lid zijn van een sportvereniging. De verenigingen moesten zichtbaar worden op onze scholen. En onze leerlingen moesten naar de sportverenigingen toe.”

“Toen we met de pilot begonnen, was 16 procent van onze leerlingen lid van een sportvereniging, nu is dat 55 procent”

– Nico Teunissen

Daarom stond hij in die tijd met zorgverzekeraar Menzis aan de wieg van *Special Heroes*, een organisatie die sportverenigingen en het (voortgezet) speciaal onderwijs verbindt. Daarom ook stond hij in 2008 met De Onderwijsspecialisten vooraan toen de Impuls Brede Scholen, Sport en Cultuur werd ingevoerd. “Op de een of andere manier komen dingen soms samen.”

Meer sport, meer cultuur

De Impuls Brede Scholen, Sport en Cultuur was dat jaar in het leven geroepen om kinderen en jongeren door de combinatie van onderwijs, sport en cultuur te helpen hun talenten te ontplooiën en plezier te hebben. Meer precies, de impulsregeling wilde het aantal brede scholen met een sport- en cultuur aanbod uitbreiden, de maatschappelijke functie van sportverenigingen versterken, dagelijks sporten en bewegen bij scholen realiseren en jongeren vertrouwd maken met kunst en cultuur.

Het was, en is, aan de combinatiefunctionarissen om als spin in het web die doelen te

realiseren. Boven hen staat de gemeente die de doelstelling voor sport- en kunstbeleid vaststelt. Bijvoorbeeld, eind 2023 voldoet 70 procent van de kinderen in de gemeente aan de beweegrichtlijnen of is het cultuuronderwijs op scholen versterkt.

De combinatiefunctionarissen zijn vaak in dienst van een gemeente, al dan niet via een gemeentelijke sportorganisatie, en stellen zelf plannen op om de inwoners meer te laten be-

wegen of ze te stimuleren tot deelname aan culturele activiteiten. Andere keren werken ze voor een school of culturele instelling om ter plekke uitvoering te geven aan de gemeentelijke doelstellingen. Slechts een klein deel is actief als zzp'er. Daarbij werken ze links en rechts samen met scholen, sportverenigingen, culturele instellingen, GGD en huisartsen.

Ondernemende docenten

De kansen die de impulsregeling bood, spraken Teunissen en De Onderwijsspecialisten zo aan dat zij zich direct aanmeldden voor een pilot met sport en bewegen, zij het op hun voorwaarden. “De functionarissen zouden in de pilot in dienst treden bij de gemeente, maar dat wilden we niet. Onze vakdocenten bewegingsonderwijs vormen de spil, zij staan in contact met de andere leraren, met de ouders. We hebben de uren van onze docenten op laten plussen betaald vanuit de impulsregeling zodat zij ook de verenigingen ondersteunden.”

Niet iedere docent binnen De Onderwijsspecialisten was direct enthousiast over die extra

TABEL 1 OVERZICHT LANDELIJKE REGELINGEN COMBINATIEFUNCTIONARISSEN EN BUURTSPOORTCOACHES 2008 - 2022

Bron: Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties, Mulier Instituut, 2019

	LOOPTIJD	AANTAL TE REALISEREN FTE	FOCUS
Impuls Brede Scholen, Sport en Cultuur	2008 t/m 2011	2.250	Jeugd tot 18 jaar
Brede Impuls Combinatiefuncties	2012 t/m 2018	2.900	De buurt
Brede Regeling Combinatiefuncties	2019 t/m 2022	3.665	Inclusiviteit

TABEL 2 DOELSTELLING INZET CULTUURCOACH

Bron: Tweede inventarisatie cultuurcoaches, LKCA 2017

Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs (binnenschools)	88%
Verbinden van cultuuronderwijs (binnenschools) met de buitenschoolse cultuureducatie	73%
Stimuleren van een dagelijks cultuuraanbod op en rond de school	70%
Verbeteren van de kwaliteit van buitenschoolse cultuureducatie	43%
Stimuleren dat meer kinderen/jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging	35%
Stimuleren van cultuuraanbod in de wijken	33%
Anders	23%
N	40

taken, vertelt Teunissen. “Eerder was de vakdocent iemand die zijn lessen draaide en daarbij de doelstellingen afvinkte. Toen zij ook buurtsportcoach-achtige taken kregen, vroegen sommigen zich af wat ze moesten doen. Nu, zorgen dat de leerlingen bij verenigingen komen en zorgen dat ze meer gaan bewegen. Dat vraagt ondernemerschap van een vakdocent, een eigenschap die node wordt gemist in het onderwijs.”

Teunissen overtuigde de docenten die de haken in het zand zetten met goede verhalen en voorbeelden, steeds maar weer. Topsporters die op een studiedag een inspirerend verhaal vertellen, de directeur die zijn visie uitlegt. “Ik heb de vakdocenten ook voorgehouden dat hun baan leuker en boeiender wordt. De docent moet ondernemerschap tonen en sociale competenties hebben. Niet iedere vakdocent kan dat. Maar het behoort wel tot de moderne taken van een docent. Maar wat echt helpt zijn de reacties van de leerlingen. Als je bij een voetbalvereniging een kind van school ziet lopen met de trotse ouders langs de lijn, dan ben je om als vakdocent.”

Blijvende verbindingen

Snel al zag Teunissen het effect van de pilot met combinatiefunctionarissen. “De rol van de vakdocent veranderde. Eerder was de vakdocent al een goede gymnasietiekleraar, nu kijkt hij ook naar het vrijetijd domein: wat zou het kind in zijn vrije tijd aan beweging kunnen doen?”

“Ten tweede, de vakdocent komt sindsdien ook bij de verenigingen. Die verbinding was er eerder niet. De vakdocent was er eerder alleen om gymles te geven en zich aan de doelen te houden; balanceren, omgaan met een bal, enzovoort. Er zat geen integrale visie achter. Door de pilot kwam de gymleraar ook uit de gymzaal.”

“Als laatste veranderde de infrastructuur om de scholen. Er zijn blijvende verbindingen gekomen. Onder het programma Special Heroes en met hulp van de buurtsportcoaches zijn sportverenigingen clinics gaan geven op onze scholen. Het bewegingsonderwijs is bij onze scholen niet vermeerderd, maar kinderen bewegen wel meer. Toen we met de pilot begonnen, was 16 procent van

onze leerlingen lid van een sportvereniging, nu is dat 55 procent.”

Landelijke cijfers lijken Teunissen te ondersteunen. Uit het Verdiepingsonderzoek Buurtsportcoaches van het Mulier Instituut in 2014, zes jaar na de invoering van de combinatiefunctionaris, gaven onderzochte (speciale) scholen in ruim de helft van de gevallen aan dat het aanbod van sportactiviteiten na schooltijd of op de sportvereniging zijn toegenomen. In datzelfde onderzoek zeggen buurtsportcoaches én sportverenigingen in ruime meerderheid dat zij het idee hebben dat meer jongeren door de komst van de functionaris lid zijn geworden van een sportvereniging.

Wel voegt Teunissen daaraan toe dat de kinderen en jongeren met een lichamelijke beperking wel meer zijn gaan sporten, maar dat de toename achterbleef bij andere scholieren – wat scholen en buurtsportcoaches in het onderzoek uit 2014 ook aangeven. “Het heeft, denk ik, twee redenen. Er zijn andere materialen nodig om aangepast te kunnen sporten. En vervoer blijft altijd een bottleneck. Waar

TABEL 3 DOELGROEP WAAROP DOELSTELLINGEN CULTUURCOACH ZIJN GERICHT

Bron: Tweede inventarisatie cultuurcoaches, LKCA 2017

0- tot 4-jarigen	18%
4- tot 12-jarigen	92%
12- tot 18-jarigen	45%
18- tot 45-jarigen	4%
45- tot 65-jarigen	4%
65-plussers	7%
Mensen uit een aandachtswijk	5%
Jeugd in arme gezinnen	9%
Buurtbewoners	6%

iedereen binnen enkele minuten naar een voetbalvereniging fietst, is de dichtstbijzijnde vereniging met rolstoeltennis snel 20 kilometer verderop.”

Meer taken, bredere doelgroep

Mede door dit succes is de combinatiefunctionaris nu, in 2020, door vrijwel geheel Nederland omarmd. Bij de laatste meting door het Mulier Instituut in september 2020 waren in 350 van de 355 gemeenten in Nederland combinatiefunctionarissen actief. Er werkten toen 6012 personen als combinatiefunctionaris. Deze functionarissen zijn samen goed

“Als je bij een voetbalvereniging een kind van school ziet lopen met de trotse ouders langs de lijn, dan ben je om als vakdocent”

– Nico Teunissen

voor 3468 fte; 83 procent functionarissen vanuit de sector sport en bewegen (de buurtsportcoaches) en 17 procent fte die zich richten op kunst en cultuur, de cultuurcoaches.

Het kabinet heeft als doel dat in 2022 de gemeenten 3665 fte combinatiefunctionarissen hebben.

De doelstellingen die in 2008 op papier zijn gezet, kinderen en jongeren helpen bij het sporten of bewegen en ze meer in contact brengen met kunst en cultuur, vormen twaalf jaar later nog steeds het hart van de regeling. Wel is in de loop der jaren de reikwijdte van het programma flink uitgebreid. Niet slechts de jeugd tot en met 18 jaar moet worden aangesproken, het programma richt zich nu op alle doelgroepen voor wie deelname aan sport en cultuur niet vanzelfsprekend is, of dat nu komt door hun leeftijd, seksuele geaardheid, of sociale achtergrond. In de nu geldende Brede Regeling Combinatiefuncties van 2019 is dat opnieuw vastgelegd.

Desondanks zetten gemeenten hun combinatiefunctionarissen in 2020 nog steeds het meest in voor kinderen tot 12 jaar (92% van de functionarissen). Jongeren (82%), ouderen

(79%) en personen met een beperking (73%) blijven daar iets bij achter, constateerde het Mulier Instituut. De meeste combinatiefunctionarissen houden zich met meerdere leeftijdsgroepen of doelgroepen bezig.

Wel zijn de taken van de buurtsportcoaches en cultuurcoaches meer divers geworden. Zij organiseren nu bijvoorbeeld ook activiteiten voor personen met een beperking, met overgewicht of werkzoekenden – om maar een aantal specifieke doelgroepen te noemen. En ze bemiddelen voor verschillende leeftijdsgroepen, van baby’s en peuters tot 65-plussers. Zo kunnen buurtsportcoaches bijvoorbeeld ouderen bekend maken met spier- en botversterkende oefeningen of helpen cultuurcoaches asielzoekers integreren met muzieklessen.

Kunst op school

Muzieklessen ja, want al hebben we tot dusver vooral gesproken over de effecten van de buurtsportcoaches; kunst en cultuur is het tweede belangrijke aandachtspunt van de regeling voor combinatiefunctionarissen, ook in het onderwijs.

Ook bij de scholen van De Onderwijspecialisten zijn tussen de 40 en 50 cultuurcoaches actief. In tegenstelling tot de buurtsportcoaches zijn zij in dienst bij de verschillende, grote cultuurinstellingen in Gelderland die met De Onderwijspecialisten samenwerken en voeren ze de activiteiten uit op de verschillende scholen van De Onderwijspecialisten.

Teunissen: “Helaas hebben we zelf geen cultuurcoaches in dienst. Deze waren al vergeven aan de kunst- en cultuurcentra, we hebben simpelweg achter het net gevist. Dat maakt het wel wat ingewikkelder, want dan komt een cultuurcoach van buiten naar de scholen.”

De activiteiten van de cultuurcoaches zijn heel divers, blijkt uit onderzoek van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) uit 2017. Ze verrichten taken als coach, vakdocent, ontwikkelaar van nieuwe diensten, coördinator of scout. Ze onderhouden contact met zelfstandige kunstenaars of kunstvakdocenten, schouwburg, bibliotheken en theaters. Gemiddeld zijn ze verbonden aan zestien scholen.

Teunissen is zeer te spreken over hun bijdragen. Hij geeft een voorbeeld. “We hebben een samenwerking met het dansgezelschap Introdans. Jaarlijks hebben we een project waarin grote groepen leerlingen samen dansen, eindigend in een uitvoering in schouwburg Amphion in Doetinchem. Ik stond eens bij de ingang van het Amphion toen er een oude

Peugeot kwam aanrijden en een leerling met zijn ouders uitstapte. Zijn ouders waren voor het eerst in een theater en ze waren zo trots op hun jongen. Dat is wat kunst en cultuur doen.”

Het was even vinden naar de juiste vorm, vertelt Teunissen. Eerder was het Kunst met een hoofdletter K en bleef de participatie wat achter. Inmiddels weten de verschillende partijen de leerlingen beter te bereiken. “Kunst en cultuur is een heel andere wereld dan sport. Maar wel een boeiende wereld, die voor onze leerlingen heel belangrijk is. Ze leren er procesgericht werken, ze leren creatief denken. En ze oefenen competenties als presenteren of jezelf neerzetten.”

Integratie in het onderwijs

Bij De Onderwijsspecialisten gaat de samenwerking steeds verder. Studenten van het CIOS in Arnhem en ALO-studenten aan de HAN ondersteunen vakdocenten met bewegen in de pauze. De schoolpleinen worden aantrekkelijker gemaakt om te bewegen met Schoolplein14 en een Cruyff Court, beide van de Cruyff Foundation.

Daar stopt het wat Teunissen betreft niet. “Als ik naar onze organisatie kijk, ben ik nooit helemaal tevreden. Maar als ik kijk naar de infrastructuur om onze scholen, naar de kansen die onze kinderen krijgen buiten het onderwijs, zit ik op 90 procent tevredenheid. Bij de participatie buiten school mag er nog 5 procent bij, dan ben ik ook daar tevreden.” “Maar als het gaat om de integratie sport en cultuur in het onderwijs, zitten we maar op 15 procent. Dat moet nog veel beter. Daar heeft de buurtsportcoach of cultuurcoach een rol in. Die moet de ambassadeur binnen de school zijn om die twee werelden te integreren.”

“Waarom hebben leerlingen alleen op vrijdag het derde uur drama? Dat kan ook drie keer per dag. Cultuur is heel goed te combineren met het vak geschiedenis door iets uit het verleden uit te beelden. Bewegen is wat ons betreft evenmin een los onderdeel van het onderwijs. Die integratie in het onderwijs is mijn doel voor de komende tien jaar.”

De combinatiefunctionaris vervult in de ogen van Teunissen daarbij een begeleidende rol. “De combinatiefunctionaris is de ambas-

TABEL 4 DOELEN EN RESULTATEN N.A.V. INZET CULTUURCOACHES

Oordeel gemeenten over bereikte doelstellingen door cultuurcoaches. 1= geen resultaat, 3= duidelijk resultaat

Bron: Tweede inventarisatie cultuurcoaches, LKCA 2017

	STREVEN	RESULTAAT
Stimuleren van een dagelijks cultuuraanbod op en rond de school	67%	2,7
Jeugd tot 18 jaar vertrouwd laten raken met één of meer kunst- en cultuurvormen	67%	2,6
Verbinden van cultuuronderwijs (binnenschools) met de buitenschoolse cultuureducatie	63%	2,5
Verbeteren van de kwaliteit van cultuuronderwijs (binnenschools)	58%	2,7
Stimuleren van actieve kunstbeoefening in de vrije tijd onder jongeren	44%	2,5
Uitbreiding van het aantal (brede) scholen met een cultuuraanbod	39%	2,7
Verbeteren van de kwaliteit van buitenschoolse cultuureducatie	31%	2,5
Stimuleren van cultuuraanbod in de wijken	27%	2,5
Stimuleren dat meer kinderen/jongeren lid worden van een amateurkunstvereniging	26%	2,1
Anders	13%	n.v.t.
N	98	

sadeur. Laat hem wat minder lesgeven als vakdocent en wat meer de gewone docenten coachen. Want de rol van de docent zal ook veranderen. Hij wordt de regisseur van het kind: ‘Wat wil je worden? Ik ga je daarbij helpen.’

De gemiddelde docent heeft die ondersteuning van de combinatiefunctionaris nodig, omdat de docent niet is opgeleid in het gebruik van sport en cultuur. “De combinatiefunctionaris wel. Hij moet daarom richting zijn collega’s een coach zijn. Zodat als tijdens

een les geschiedenis de docent de leerlingen iets wil laten uitbeelden, de combinatiefunctionaris hem daarbij kan helpen.”

“We zouden het onderwijs zo moeten inrichten dat kinderen de competenties leren, meer dan nu, die ze na school nodig hebben. Als je fietsmaker wil worden, kun je daar leren hoe je een band moet plakken. Hoe je met collega’s en klanten omgaat, dat moet je op school leren. Dat kun je vertellen als docent, maar ook als in toneel spelen met elkaar.”

Combinatiefunctionaris structureel in onderwijs

“Mijn visie is dat de combinatiefunctionaris structureel in het onderwijs aanwezig moet zijn. Punt. De buurtsportcoach heeft bij ons zijn meerwaarde bewezen. De sportparticipatie is enorm gegroeid. Hij heeft meerwaarde in de sportinfrastructuur, er zijn nu heel veel verenigingen waar onze leerlingen terecht kunnen. Datzelfde geldt voor de ervaringen die we afgelopen jaren hebben opgedaan met de cultuurcoaches, die bij ons projecten uitvoeren, docenten coachen en begeleiden, en leerlingen inspireren. Deze verbindingen zijn van grote meerwaarde voor onze scholen, ons personeel en onze kinderen en jongeren.”

“Zo heeft het ook meerwaarde om de vakken bewegen, sport, kunst en cultuur onderdeel

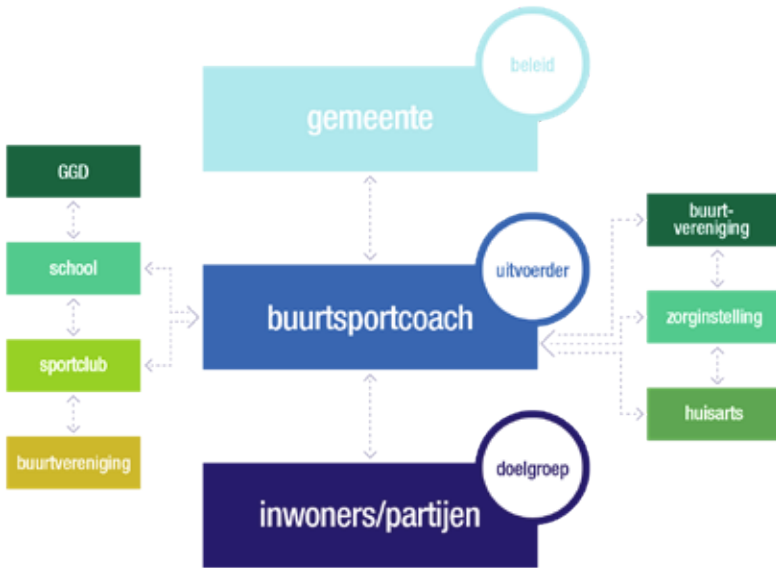
te laten zijn van het totale onderwijsproces. Dat laatste heeft tijd nodig. Een olietanker kun je ook niet snel 180 graden draaien. De combinatiefunctionaris heeft daarin veel ervaring opgedaan; in het contact met verenigingen en ouders. Die ervaring heeft de wiskundeleraar nog niet. Ook daarom moet de combinatiefunctionaris daarin een coachende rol krijgen.”

“Ik hoop dan ook dat de buurtsportcoaches en cultuurcoaches in de toekomst structureel op onze scholen aanwezig zullen zijn. Het onderwijs is niet voldoende toegesneden op een veelheid van doelgroepen en de verschillende behoeften van leerlingen. We kijken nog te veel met een cognitieve bril en te weinig naar de talenten van onze leerlingen. Daarvoor zullen we de financiële ruimte moeten maken om onderwijs anders te organiseren en ook andere typen mensen in het onderwijs te brengen. De school is onderdeel van de maatschappij. Dan moet de maatschappij ook in de school komen.” ■

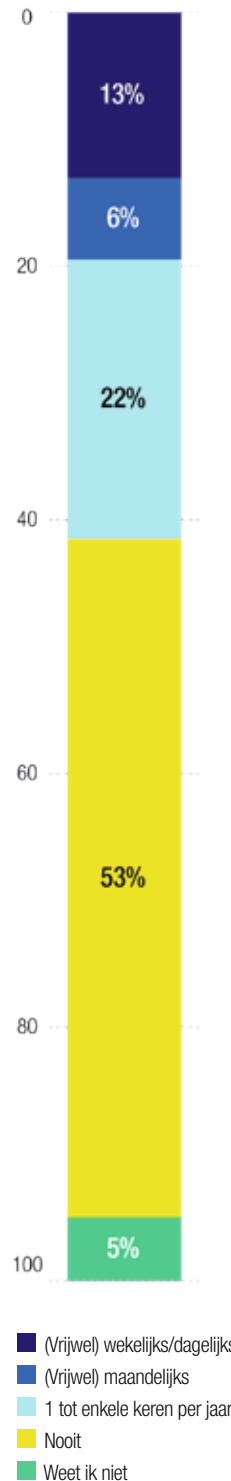

GRAFIEKEN

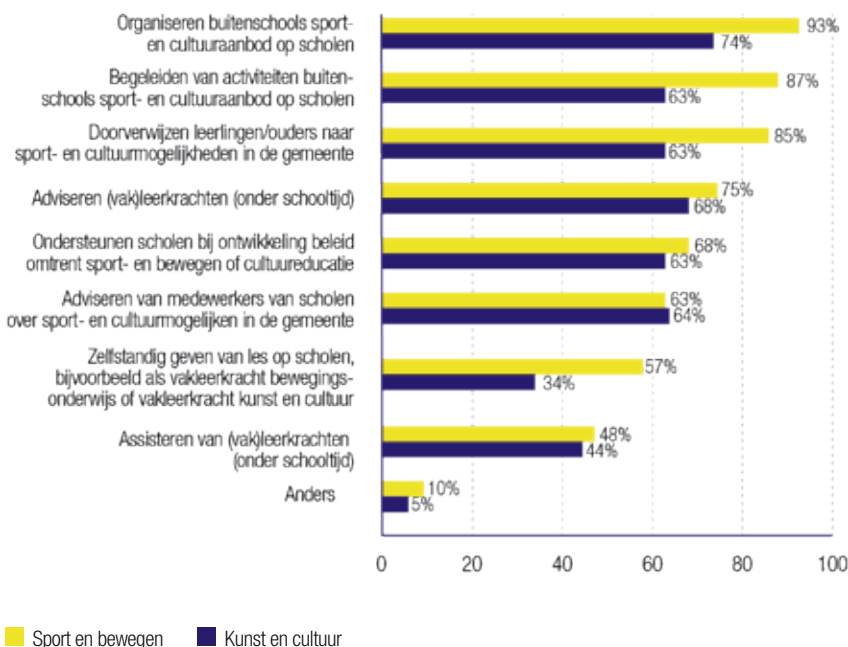
EEN VOORBEELD VAN DE BUURTSPOORTCOACH ALS SCHAKEL TUSSEN BELEID EN PRAKTIJK

FREQUENTIE WAARIN BUURTSPOORTCOACHES/ COMBINATIEFUNCTIONARISSEN ACTIEF ZIJN IN HET SPECIAAL BASISONDERWIJS (IN PROCENTEN, N=115)

PERCENTAGE GEMEENTEN DAT FUNCTIONARISSEN VANUIT DE SECTOR SPORT EN BEWEGEN (N=328) EN KUNST EN CULTUUR (N=264) IN HET ONDERWIJS INZET OP GE-NOEMDE TAKEN, OP 1 SEPTEMBER 2020 (MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

GRAFIEKEN

RESULTAAT OP DE LANDELIJKE DOELEN VOLGENS GEMEENTEN (IN PROCENTEN, GEMEENTEN DIE DEZE DOELEN NASTREVEN)

Sport-, beweeg en cultuuronderwijs op en rond scholen versterken (n=312)

Lokale verbindingen tot stand brengen en uit-bouwen tussen gemeentelijke beleidsdomeinen en -voorzieningen en tussen organisaties uit de sectoren sport-, cultuur, onderwijs etc. (n=312)

Verbetering motorische vaardigheden jeugd en jongeren (n=285)

Bereiken, toeleiden en begeleiden van personen die in armoede leven, zodat zij ondanks hun financiële situatie kunnen sporten/ bewegen enmeedoen aan culturele activiteiten (n=283)

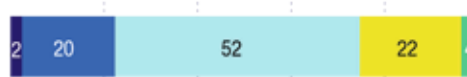
Een leven lang inclusief sporten, bewegen en beoefenen van culturele activiteiten mogelijk maken (n=236)

Stimuleren (talent)ontwikkeling jeugd en jongeren (n=252)

Inzetten op groepen mensen die belemmeringen ervaren bij het (on)georganiseerde sporten en bewegen en beoefenen van culturele activiteiten (n=269)

Duurzaam versterken en innoveren van sport-, beweeg- en cultuuraanbieders/vrijwilligers-organisaties, waaronder vormgeven van een pedagogisch sportklimaat (n=239)

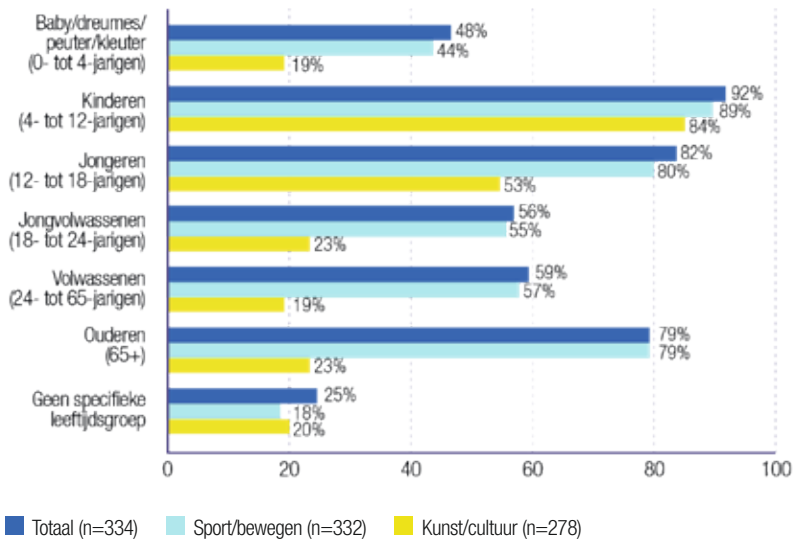
(Talent)ontwikkeling van kwetsbare, minder kansrijke jongeren die (een risico op) een verminderde actieve leefstijl hebben (n=223)

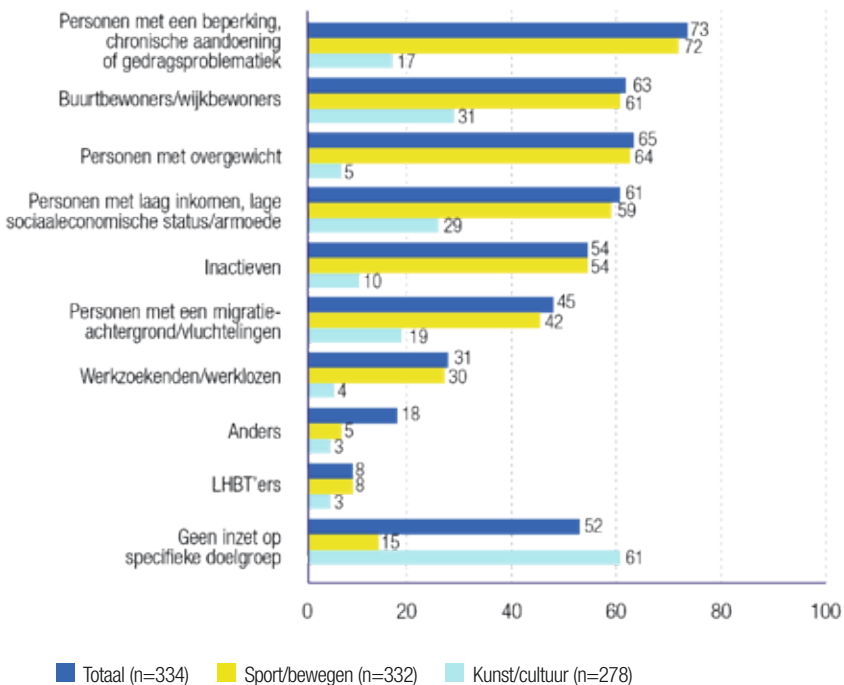
1 (geen resultaten)   2   3   4   5 (veel resultaat)

GRAFIEKEN

PERCENTAGE GEMEENTEN DAT FUNCTIONARISSEN INZET OP LEEFTIJDGROEPEN, TOTAAL EN OPGESPLITST IN DE HOOFDSECTOR SPORT/BEWEGEN EN KUNST/CULTUUR (MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

PERCENTAGE GEMEENTEN DAT FUNCTIONARISSEN INZET OP SPECIFIEKE GROEPEN (MEERDERE ANTWOORDEN MOGELIJK)

VERHOUDING FUNCTIONARISSEN WERKZAAM IN SECTOR SPORT EN BEWEGEN VERSUS KUNST EN CULTUUR, PER 1 SEPTEMBER 2020 (IN PROCENTEN)

